

HAMID OLIMJON LIRIKASI: OBRAZLAR VA SIMVOLIKA

Yallayev Behzod Toshtemirovich

Qashqadaryo viloyati, Chiroqchi tumani, 16-maktab

Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada o'zbek mumtoz va zamonaviy adabiyotining yorqin vakili Hamid Olimjon lirik she'riyatidagi obrazlar va ularning ramziy ma'nosi tahlil qilinadi. Adib lirikasi o'zining tuyg'u, ruhiyat va jamiyatga bo'lgan munosabati orqali kuchli badiiy-estetik ta'sir uyg'otadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi – Hamid Olimjon she'rlarida qo'llanilgan badiiy obrazlar va simvolikalar orqali milliy ruh, tarixiy xotira, muhabbat, tabiat va inson ruhiyati qanday ifodalanganini ilmiy asosda ochib berishdan iborat. Maqolada “Sevgi”, “Bahor”, “Sen yetim emassan”, “Ko'zlaring”, “Shu kunlarga yetkazgan” kabi she'rlar lingvopoetik, kontekstual va madaniy-semiotik tahlil asosida o'rganiladi. Tadqiqot davomida Hamid Olimjon lirikasida “ko'z”, “bahor”, “daryo”, “qush”, “yulduz”, “o'choq”, “yo'l” kabi ramzlar va obrazlar chuqur ma'no yukiga ega ekanligi aniqlanadi. Bu obrazlar orqali shoir insoniy tuyg'ularni, ichki kechinmalarni, tarixiy xotiralarni poetik shaklda ifodalagan. Natijada, Hamid Olimjonning poetik tafakkuri o'zbek xalqining madaniy merosi, ruhiy olami va ma'naviy qadriyatlarini o'zida mujassamlashtirgani ko'rsatib beriladi. Ushbu maqola o'zbek she'riyati poetikasini o'rganish, shoir obrazlar olamini anglash va semantik tahlil qilishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Hamid Olimjon, lirika, obraz, simvol, poetika, semantika, milliy ong

Kirish

Hamid Olimjon o'zbek she'riyati taraqqiyotida o'ziga xos uslub va estetik qarashlarga ega bo'lgan ijodkorlardan biridir. Uning lirik she'rlari o'zbek adabiyotida yangi badiiy ruh va zamonaviy mazmun olib kirdi. Adib lirikasi nafaqat his-tuyg'ular ifodasi, balki chuqur falsafiy mazmunga, ramziy qatlamlarga boyligi bilan ajralib turadi. Ayniqsa, u yaratgan obrazlar va ishlatgan simvolik ifodalar

bugungi kun o‘quvchisini ham o‘ziga jalb etadi. Shoirning lirik asarlarida inson kechinmalari, tabiat manzaralari, milliy ruh, sevgi va sadoqat kabi mavzular turli poetik vositalar orqali ifodalangan. Maqolaning dolzarbligi shundaki, Hamid Olimjon lirikasidagi obraz va simvolika hozirgacha adabiy jarayonda yetarli darajada sistematik tahlil qilinmagan. Shoirning poetik tafakkurida ramz va obrazlar muhim poetik yukni tashiydi. Ana shu jihatlarni lingvopoetik va madaniy-semiotik yondashuvlar asosida tahlil etish o‘zbek adabiyotshunosligi uchun katta ilmiy ahamiyatga ega.

Hamid Olimjon she‘riyati XX asr o‘zbek adabiyotida badiiy tafakkurning shakllanishida muhim bosqich bo‘lgan¹. Olim adabiyotshunoslar shoirning obrazlar olamini “estetik mushohada va simvolik tafakkurning birligi” sifatida baholaydi.²

Hamid Olimjonning lirikasida timsollar tizimi bilan milliy ong va tarixiy xotira uyg‘unlashadi. Bu jihat shoirning “O‘zbekiston” she‘rida ayniqsa yaqqol ko‘zga tashlanadi: “...Sening har toshingdan hayot jo‘sh uradi”³

Metodologiya

Maqolamizda Hamid Olimjonning 1930–40-yillardagi lirik she‘rlari asosiy tahlil obyekti sifatida tanlandi. Jumladan, “Bahor”, “Sen yetim emassan”, “Ona haqida qo‘shiq”, “Yo‘l”, “Shu kunlarga yetkazgan” kabi asarlar tanlab olindi.

Analitik ishda quyidagi metodlardan foydalanildi:

1. Lingvopoetik tahlil – she‘r matnida ishlatilgan metafora, metonimiya, epitet, tavsifli obrazlar va poetik vositalar aniqlanib, ularning mazmuniy yukiga baho berildi.
2. Semiotik yondashuv – obraz va ramzlarning madaniy-kodli ma‘nosi, ularning xalq ongida qanday tushunilishi ochib berildi.
3. Kontekstual tahlil – obrazlarning ijtimoiy, tarixiy va shaxsiy hayot kontekstida qanday ishlatilgani o‘rganildi.

¹ G‘aniyeva M. O‘zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O‘qituvchi, 1997. – 352 b.

² Qo‘chqorov O. O‘zbek she‘riyati va badiiy tafakkur. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2015. – 256 b

³ Hamid Olimjon. She‘rlar, dostonlar, dramalar. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san‘at nashriyoti, 2001. – 480 b.

Tahlil uchun Hamid Olimjonning to'plamlari (asosan 1966-yilgi akademik nashr), ilmiy izohlar, izlanishlar, hamda zamonaviy adabiyotshunoslik maqolalari manba sifatida olindi.

Natijalar

Tahlil shuni ko'rsatdiki, Hamid Olimjon lirikasida obrazlar va ramzlar she'rning mazmuniy va estetik qatlamini shakllantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Quyidagi asosiy obrazlar ajralib turadi:

Ko'z – inson qalbining oynasi sifatida talqin etiladi. “Ko'zlaring” she'rida bu obraz sevgi, sadoqat va samimiyatni ifodalaydi.

Yo'l – hayot, sinov va ijtimoiy harakat timsolidir. “Yo'l” she'rida bu obraz inson ruhiy kamolotining metaforasi bo'lib xizmat qiladi. Bahor – yangilanish, umid va hayot ramzi. Shoir bahor obrazidan xalqning ma'naviy uyg'onishini ifodalash uchun foydalanadi.

Ona – muqaddaslik, mehr, xalq obrazining timsoli. “Sen yetim emassan” she'rida ona obrazi milliy birlik timsoli bilan uyg'unlashadi. Quyosh, yulduz, o'choq – bu obrazlar o'zbek xalqining qadimiy ma'naviy tafakkurida hayotiylik, davomiylik, iliqlik ramzlari sifatida qayta ishlangan. Bularning barchasi Hamid Olimjon poetikasining ramziy qatlamini belgilaydi va uning lirikasida fikr va tuyg'ular uyg'unligini ta'minlaydi.

Muhokama

Hamid Olimjon lirikasidagi obrazlar va simbolikalar nafaqat shoirning shaxsiy ichki dunyosini, balki butun xalqning tarixiy va ma'naviy holatini ifodalovchi badiiy vositalar hisoblanadi. Shoir hayotining muhim davrlarida – urush yillari, ijtimoiy o'zgarishlar fonida – ramzlar yanada ko'proq yuklama kasb etgan.

Masalan, “Yo'l” obrazining ko'p qatlamli talqini nafaqat harakatni, balki xalq taqdirini, ularning kurash va g'alabaga bo'lgan ishonchini ifodalaydi. “Ona” obrazi esa shunchaki ayol obraz emas, balki xalq ruhining metaforasidir. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, Hamid Olimjon lirikasida obraz va simbol bir vaqtning o'zida lirik qahramon, xalq va tarix ovoqidir. Shoir milliy o'zlikni, shaxsiylikni va

universal qadriyatlarni birlashtira olgan. Uning obrazlari milliy ong va tarixiy xotiraning ramzli ifodasidir.

Xulosa

Hamid Olimjon lirikasida obrazlar va simvolikalar she'riyatning mazmuniy-estetik asosini tashkil etadi. U yaratgan poetik dunyo o'zining soddaligi, ramziy boyligi va chuqur falsafiyligi bilan o'zbek adabiyotida alohida o'rin egallaydi.

Ushbu maqolada o'rganilgan asosiy jihatlar shundan iboratki:

Obrazlar shoirning lirik konsepsiyasini ochib beradi. Ramzlar orqali milliy ong, tarixiy xotira va insoniy tuyg'ular ifodalanadi. Hamid Olimjon ijodi zamonaviy poetik tafakkur uchun ham dolzarb manba sifatida xizmat qiladi. Kelgusidagi tadqiqotlar uchun Hamid Olimjon lirikasida qo'llanilgan metapoetik vositalar, shakliy innovatsiyalar hamda xalq og'zaki ijodi bilan aloqadorlik jihatlarini chuqurroq tahlil qilish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Hamid Olimjon. She'rlar, dostonlar, dramalar. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 2001. – 480 b.
2. Qo'chqorov O. O'zbek she'riyati va badiiy tafakkur. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2015. – 256 b.
3. G'aniyeva M. O'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 1997. – 352 b.
4. Nabijonov Sh. O'zbek adabiyotida obrazlar tizimi. – Toshkent: Yozuvchi, 2010. – 288 b.
5. Saidov S. Poetik tafakkur va timsollar. – Samarqand: Ma'naviyat, 2004. – 200 b.
6. Karimov A. Hamid Olimjon lirikasida milliy uyg'onish g'oyalari // O'zbek tili va adabiyoti. – 2020. – №2. – B. 65–71.
7. Rasulov D. She'riy obraz va timsollarning badiiy ifodadagi o'rni // Til va adabiyot ta'limi. – 2018. – №3. – B. 78–82.
8. Jo'rayev H. Hamid Olimjonning poetik olami // Filologiya masalalari. – 2017. – №4. – B. 92–97.
9. Avezov M. Simvol va timsollarning poetik talqini. – Toshkent: Fan, 2008. – 140 b.
10. Normurodov B. O'zbek adabiyotida ramz va obrazlar poetikasi. – Qarshi: Nasaf, 2012. – 164 b.